

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки НАПН України
Відділ навчання української мови та літератури

КРУГЛИЙ СТІЛ

*«Методичні ідеї Олександра Біляєва:
ретроспектива і перспективи»,*

*присвячений 100-річчю
з дня народження визначного вченого,
члена-кореспондента НАПН України,
доктора педагогічних наук, професора
Біляєва Олександра Михайловича*

27 лютого 2025 року об 11 годині

ЗМІСТ

Олена Горошкіна	РОЛЬ ОЛЕКСАНДРА БІЛЯЄВА У РОЗВИТКОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ	5
Ніна Голуб	КРУГЛІ СТОЛИ ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСАНДРА БІЛЯЄВА: ДАЙДЖЕСТ ПОДІЙ	7
Станіслав Караман	ШКОЛА ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ КОМАНДИ ЛІНГВОДИДАКТІВ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ ОЛЕКСАНДРА БІЛЯЄВА	10
Сергій Омельчук	ОЛЕКСАНДР БІЛЯЄВ І ЙОГО СТУДЕНТСЬКІ РОКИ (НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ЖИТТЄПИСУ ВЧЕНОГО)	13
Наталія Богданець-Білоskalенко	ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОГО ЧИТАННЯ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛАХ ІЗ НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН	15
Олена Кулик	ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	16
Ірина Кучеренко	АСПЕКТНІ УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНІЙ СПАДЩИНІ О.БІЛЯЄВА	18
Лідія Мамчур	МОВНО-РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ	20
Алла Нікітіна	ОПАНУВАННЯ ЛОГІКИ І МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ-СЛОВЕСНИКАМИ	23
Тетяна Рудюк	ЦИФРОВІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНФОРМАЦІЙНО-ДИДАКТИЧНІ ПЛАТФОРМИ В РОБОТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА	27
Тетяна Симоненко	СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ: УКРАЇНА – АВСТРІЯ	29
Тамара Бабійчук	ПРОЗА ПЕТРА БІЛОУСА: ПИТАННЯ ДЕУКРАЇНІЗАЦІЇ І ЗРОСІЙЩЕННЯ	31
Неллі Бондаренко	ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 7-9 КЛАСАХ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	34
Людмила Галаєвська	МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНІЙ СПАДЩИНІ О. М. БІЛЯЄВА	37
Раїса Дружененко	ЗАСВОЄННЯ Й НОРМАТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЕМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПРИНЦИП СИТУАЦІЙНОСТІ	39
Світлана Ігнат'єва	ЛЮДИНОЛЮБСТВО ЯК ВИЯВ ВИСОКОЇ МОРАЛЬНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ КАЗКОВОМУ ДИСКУРСІ	41
Надія Карлова	МОВЛЕННЄВІ ЖАНРИ ЯК ЗАСОБИ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО НАВЧАННЯ	43
Оксана Клещова	СУЧАСНИЙ ПІСЕННИЙ ТЕКСТ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	46
Галина Кузнецова	ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	49
Вікторія Марценішко	РЕАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	53
Валентина Новосьолова	НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 7-9 КЛАСАХ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ	55

Раїса Дружененко,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*

ЗАСВОЄННЯ Й НОРМАТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЕМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПРИНЦИП СИТУАЦІЙНОСТІ

Професійна підготовка майбутнього вчителя-словесника - наукова проблема, яка ніколи не втратить актуальності, оскільки сама професія тісно пов'язана з розвитком суспільства. Розвиток соціуму супроводжується новими ідеями, напрямками, цінностями, досягненнями і висновками, що обов'язково впливає на оновлення педагогічних концепцій, переосмислення пріоритетних цілей і завдань.

У сучасному методичному дискурсі можна спостерігати різноаспектні результати наукових досліджень, пов'язаних із проблемою фахової підготовки майбутнього вчителя української мови на засадах пріоритетних підходів - системного, технологічного, компетентнісного, комунікативного, риторичного, професійно орієнтованого, дискурсивного, проектного, соціокультурного та інших (Н.Голуб, О.Горошкіна, Л.Мамчур, А.Нікітіна, М.Пентиліук, О.Семенов, Т.Симоненко та ін.). Основою підготовки майбутнього вчителя є формування методичної компетентності, а тому цій проблемі в сучасній лінгводидактиці відводиться чільне місце (Н.Майєр, О.Семенов, Л.Симоненко, Л.Чертата).

Засвоєння методичної терміносистеми є вагомим елементом методичної компетентності, а нормативне й адекватне використання термінів в умовах конкретної професійної ситуації вказує на рівень її сформованості. Окрім того, засвоєння методичної термінології корелює з формуванням методичних знань учителя, а нормативне й адекватне використання термінів у межах професійної діяльності - із формуванням і розвитком методичних умінь, навичок, набуттям професійного досвіду.

Система методичних знань, оволодіння методичною терміносистемою є передумовою, до прикладу, таких професійних умінь і навичок учителя: правильно формулювати тему, мету відповідно до типу уроку, розробляти конспекти уроків на основі знань про підходи, принципи навчання, традиційні й інноваційні методи, прийоми, засоби, технології; осмислено інтегрувати їх на уроці задля досягнення результатів; збалансовано реалізувати та урізноманітнювати форми роботи (у зошиті - біля дошки, індивідуально - колективно, у парах - у трійках - у командах - за варіантами, усно - письмово тощо); залучати вправи різних видів та грамотно їх комбінувати; проектувати оригінальний нетрадиційний перебіг уроку, виявляти професійний смак і професійне чуття тощо.

Засвоєння методичної термінології - процес довготривалий, що може мати спеціальний (прямий) або неспеціальний (супровідний) характер. Спеціальне засвоєння методичної термінології відбувається під час опрацювання програмного матеріалу з дисципліни "Методика викладання української мови в ЗСО", а неспеціальне - під час вивчення інших дисциплін освітньої програми, де воно має супровідний характер.

Одним із дієвих шляхів засвоєння системи методичних термінів та формування вмінь використовувати їх є врахування принципу ситуаційності на лекційних, практичних і лабораторних заняттях як маркера ситуаційної методики, що зумовлює активне залучення у процес навчання ситуаційних завдань. У межах нашого дослідження такі завдання-ситуації мають професійно орієнтоване спрямування і опертя на методичний (лінгводидактичний) дискурс.

Ретельне спостереження за процесом професійної підготовки майбутнього вчителя української мови в реальних умовах дозволяє усвідомити характер труднощів, що виникають у здобувачів під час засвоєння методичної термінології та використання її у процесі виконання запропонованих вправ і завдань з методики викладання української мови в ЗСО.

Особливо це проявляється, коли перед здобувачами стоїть завдання змодельовати урок або його фрагмент, розв'язати професійну ситуацію, обґрунтувати методичний вибір, використовуючи здобуті знання, проаналізувати текст конспекту уроку тощо.

Можемо констатувати, що невисокий рівень методичних знань, поверхове засвоєння методичних термінів, їх нерозуміння або сплутування позначається на некоректному формулюванні здобувачем мети і результатів навчання, відсутності опертя на сучасні підходи до навчання української мови під час моделювання уроку, невмотивованому доборі здобувачем вправ і невмінні співвіднести їх з етапами уроку, одноманітності використаних форм навчальної діяльності, уникненні деяких методів, прийомів, засобів навчання, фрагментарному залученні елементів нестандартного проведення уроків та інноваційних технологій навчання тощо.

Продемонструємо кілька зразків ситуаційних завдань, спрямованих на підвищення рівня методичних знань, засвоєння методичної термінології майбутнім учителем української мови з метою грамотного й активного використання їх в усній та письмовій формі майбутньої професійної діяльності. До уваги беремо оволодіння здобувачами не лише сучасними термінами, але й фаховою термінологією, якою послуговувався свого часу О.Біляєв, що не втратила своєї актуальності і стала класикою української лінгводидактики. В основу ситуаційних завдань кладемо різні прийоми роботи: редагування, конструювання, вибір, обговорення (дискусія), висловлення власної позиції, аргументування, порівняння, моделювання, доповнення, коментування тощо.

I. Ситуація: На уроці з теми “Апостроф” учитель диктує слова, а учні записують їх у дві колонки: в одну - з апострофом, у другу - без апострофа. *Завдання:* 1.Поміркуйте, який це вид диктанту і яка це форма роботи. 2.Обґрунтуйте доцільність використання інших форм роботи під час опрацювання теми.

II. Ситуація: На уроці української мови на етапі повторення раніше виучуваного матеріалу вчитель запропонував учням: “Діти, запишіть у зошит “Розподільчий диктант”. *Завдання:* Поміркуйте, якої помилки припустився вчитель. Відредагуйте репліку.

III. Ситуація: Учитель змодельовав урок, у якому визначив етапи: організаційно-мотиваційний, цілепокладання, цілереалізація, рефлексивно-оцінюючий. *Завдання:* Поміркуйте, які назви етапів уроку вжито анормативно. Відредагуйте.

IV. Ситуація: На уроці для запам'ятовування виучуваного матеріалу вчитель пропонує учням ключ “Де ти з'їси цю чашу жиру?” *Завдання:* Поміркуйте, під час вивчення якої теми, у якому класі та за допомогою якого методу (усний виклад учителем матеріалу, бесіда, спостереження над мовою, метод роботи з підручником, метод вправ) це можна зреалізувати. Аргументуйте вибір.

V. Ситуація: Учитель має на меті пояснити новий матеріал із теми “Іменники спільного роду” (6 клас). *Завдання:* Сконструйте два навчальних тексти, що демонструють описово-розповідний та проблемний характер викладу вчителем нового матеріалу. Представте їх в аудиторії як учитель (ділова гра).

Використана література

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : начально-методичний посібник. К. : Генеза, 2005. 180 с
2. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Попова Л.О. Методика навчання української мови. Термінологічний словник [Електронний ресурс]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 150 с.
- 3.Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
- 4.Сімоненко Л. Ю. Методична компетентність як складник професійної компетентності вчителя української мови [Електронний ресурс]. Науковий вісник Донбасу. 2013. № 2. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_28.